

SELMA LAGERLÖF

Anders Fryxell

Ur *Troll och människor* (1915)

(Vid avtäckandet av Fryxellsbysten utanför Sunne kyrka den 24 september 1910.)

Först och främst vill jag tänka mig tillbaka till en vacker sommardag vid Östra Emterviks kyrka. Det är längesedan nu, väl sina fyrtio år tillbaka i tiden, och jag var då en liten tös på en tio eller tolv år. Vi hade farit hemifrån med alla de åkdon vi ägde; både heltäckarn och droskan och trillan och farmorsvagnen var ute. Men så var vi också med allesammans, far och mor och syskonen, vårt sommarfrämmande och allt husfolket. Det var något ovant och festligt över dagen, som aldrig går ur mitt minne. När vi hade lämnat bygatorna och kommit ut på landsvägen, såg vi en lång rad av kärror och vagnar framför oss, och på alla genvägar och småstigar syntes vandrare, som skyndade till kyrkan. Då vagnarna körde upp på kyrkplatsen, var de långa stenmurarna utmed vägen alldeles klädda av väntande människor, och aldrig förr hade jag sett så många avselade hästar stå bundna på platsen bakom sockenstugan.

Så liten jag var, hade jag mycket väl reda på vad det var, som hade lockat så mycket folk till kyrkan. Det var ryktet, att prosten Fryxell, eller «professorn», som vi sade på den tiden, skulle komma och predika i vår kyrka. Vi hörde ju till hans pastorat, fastän vi bodde i en liten biförsamling, och en gång om året brukade han komma och predika hos oss. Jag hade aldrig sett honom förut. Jag hade varit för liten att komma med på de stora kalasen i Sunne prostgård, och inte heller hade jag råkat honom någon annanstans. Men så mycket mer hade jag hört talas om honom. Jag visste, att han var en stor och ryktbar man. Det fanns ingen levande man i Värmland, som var så berömd som han. Han hade skrivit Sveriges historia i en mängd delar, och han fortsatte ännu att skriva den. Jag var alltså i stor undran över vad jag skulle komma att få se. Att alla dessa människor hade kommit tillsammans för hans skull, bidrog till att man kände sig förväntansfull och högtidlig.

Professorns vagn stod på kyrkplatsen, då vi kom, men honom själv såg jag inte till. Han var redan inne i sakristian. Jag fick inte se honom, förrän han kom upp på predikstolen.

Det var inte fullt samme man, som vi ser här på bysten. Han var yngre, gestalten var oböjd och kraftig, håret hängde inte så långt ner på axlarna, men en gammal man var det, med snövitt hår och ett djupt fårat ansikte. Men med detta ansikte ägde det märkvärdiga förhållandet rum,

att man inte kunde tröttna på att betrakta det. Man visste inte om det var fult eller vackert, men det fångslade hela ens uppmärksamhet. Det fanns andra gamla män i kyrkan, men ingen av dem hade ett sådant utseende, att man inte kunde vända sina blickar ifrån dem.

Då kunde jag inte förklara vad det var, som så grep mig. Nu förstår jag, att hela ansiktet var förändligt, förklarat av allt det själens arbete, som hade förrättats bakom den breda pannan.

Jämte ansiktet var det något annat, som i allra högsta grad förvånade mig. Det var detta, att jag kunde förstå allt, som denne predikare sade. Nog hade jag varit i kyrkan förr, men de vanliga prästerna begagnade så besynnerliga ord, att jag omöjligt kunde begripa vad de talade om. Denne lärde gamle man däremot talade så, att jag fattade varje ord. Det var underbart att kunna förstå vad som sades i kyrkan. Predikan blev varken lång eller tråkig, som den eljest brukade.

Ja, så långt hade allt gått väl, men så tog predikan slut, och vi gick ut ur kyrkan.

Far och mor var ju gamla vänner till prostens. De stod länge och språkade med honom och hans två döttrar, som alltid följde med honom, och till slut ropade de på oss barn, för att vi skulle komma fram och hälsa. «Vem är nu den här lilla gossen? Vem är nu den här lilla flickan?» sa professorn, då han tog oss i hand, och så gällde det för oss att högt och tydligt tala

om vad vi hette, för det var inte utan, att professorn var litet lomhörd.

Jag tror, att de andra redde sig bra nog, svarade tydligt och käckt, men för mig gick det illa. Att stå där inför den store och märkvärdige mannen med silverkraschanen på bröstet, han, som hade skrivit fler böcker, än jag ännu hade läst, han, som var så helt annorlunda än någon jag ännu hade råkat, och svara högt och tydligt! Det var omöjligt. Jag kunde inte få fram ett ord.

Jag skämdes, medan jag satt i vagnen på hemvägen, över att jag hade varit dum och blyg. Men numera är jag inte alls så missnöjd med att det gick, som det gick. Det var en överväldigande personlighet, som förtog mig makten att säga något. Och detta intryck av något storartat och andligen mäktigt, det har jag kvar ännu. Det kommer över mig, var gång jag tänker på den gamle historikern. Jag har svårt att erfara detsamma, då jag står inför nutida stormän. Jag vet inte om det beror på att jag såg honom med ett barns förstorande ögon eller om den tidens människor var tillskurna efter större mått.

Detta var första gången jag såg Anders Fryxell. Nu skulle jag också vilja berätta något om det sista minne, som jag har av honom.

Det var i Sunne prostgård en septemberkväll alldeles som nu. Det var en bjudning, men endast för några få av det närmaste umgänget. Prostgården var ombyggd just då, och jag tror, att meningen med

bjudningen var, att vi skulle få bese den nya bostaden.

Vi gick och såg oss om i rummen, och det var många jämförelser, som gjordes. De äldre var nog litet vemodiga över alla förändringar.

De talade om de stora prostgårdskalasen, som de hade varit med om, och undrade om glädje och gästfrihet skulle komma att trivas lika bra i de nya rummen som i de gamla.

Jag tror, att de tyckte bäst om sig i prostens arbetsrum. Där kunde man lättast glömma, att man befann sig i ett nytt hus. De stora bokhyllorna klädde hela rummet alldeles som förr. Där stod ännu det väldiga skrivbordet i hästskoform, som alla kände till. Det var på det skrivbordet, som ibland ända till tjugu ljus hade stått tända för att lysa upp alla de folianter och anteckningar, som täckte det. Och i hörnet stod en gammal knotig käpp, som också var en märkvärdighet. Den käppen hade professorn brukat hålla i handen, då han dikterade sin historia för sin sekreterare. Han begagnade den inte vid sina promenader ute, men han kunde inte diktera en mening utan att hålla den i handen.

När hussynen var gjord, kom vi alla att samlas inne i salongen. Det var rätt tyst och stillsamt därinne. Man samtalade helt sakta, som då man är rädd att störa någon.

Det var så, att professorn satt mitt ibland oss, och han var nu mycket gammal; nu såg han

sådan ut som här på bysten, en trött arbetare, som inte hade kraft mer för dagens möda, utan var i behov av en lång vila. Man visste inte riktigt om han var med oss med sin tanke, och det lade sig något ängsligt och dämpat över den lilla församlingen.

Man tog då sin tillflykt till att läsa poesi. Vice pastorn blev satt att läsa några bitar av poeterna för dagen, som på den tiden hette Wirsen och Snoilsky.

Till sist läste han Snoilskys dikt om Benvenuto Cellini, och det förnams en liten varm klang i rösten, då han läste slutraderna:

Han kastade sin verkstads bästa smycken
i ugnens svalg, och hel stod guden där,
ett mästerverk, en grav för mästerstycken.
Så rann mång' gyllne ungdomsdröm isär.
Men offret måste ske, som väl I veten,
i liv som konst, att nå helgjutenheten.

Han såg upp på den gamle, då han hade slutat läsningen.

«Det är detta professorn har gjort,» sa han.
«Professorn har bara hållit sig till ett. Därför har professorn fått utföra ett storverk.»

Den gamle rätade på sig en smula och nickade bekräftande ett par gånger. Därpå flög ett fint småleende över hans ansikte.

«Det är sant, att jag har hållit mig till historien i hela mitt liv. Har pastorn hört när jag först började studera historia?»

Och därmed började han berätta. Jag tror inte, att han tänkte på att vi andra också hörde honom, men vi lyssnade inte mindre uppmärksamt fördenskull. Från och med det ögonblicket, då han hade börjat leva om sina minnen, var han inte mer en svag åldring, utan nu var han den starke. Han var den, som ledde och förde oss vart han ville.

Till en början förde han oss till barndomshemmet i Hesselskogs prostgård nere på Dalsland en mörk höstkväll år adertonhundratre eller kanske adertonhundrafyra. Det var kallt och ruskigt ute, stilla på vägar och stigar. Hela trakten sov, endast från ett enda fönster glänste ett ljusskimmer. Det kom från prostgården, från prostens sängkammare.

Därinne låg prosten Mattias Fryxell och läste vid skenet av ett talgljus, som stod på en stol bredvid sängen. I detta fanns emellertid ingenting ovanligt, för prosten brukade ligga och läsa långt in på natten. Han var en lärd man och kunde aldrig få nog av vetande.

Men om någon förbigående hade smugit sig fram till fönstret, skulle han nog ha funnit det lustigt och egendomligt att se en liten gosse, en pilt på sju år, sitta och läsa vid samma ljus som fadern. Den lille hade dragit fram till stolen ett

par stora husförhörböcker, och på dem satt han nu i bara skjortan och läste i en ärevördig lunta.

Det var kallt i rummet, och något annat var heller inte möjligt, för innanfönster bestod man sig inte med i prostgården, och en kakelugn, som bevarade värmen, fanns inte heller, bara en öppen spis.

Också sade fadern, då de hade läst en stund:

«Gå och lägg sig, Anders! Han fryser ihjäl.»

Men den lille lydde inte. Han var så härdad, att han inte visste vad det ville säga att frysa. Var dag följde han vallhjonen i skog och mark, barfota och klädd i en liten kort tröja. Han ämnade utbilda sig till att bli en stark och väldig kämpe. Han övade allt slags idrott: sam, klättrade och red. Att han skulle behöva krypa ner i sängen för kölds skull, ville han inte höra talas om.

Far lät honom sitta där en stund ännu, men snart fick han nya betänkligheter. Det led mot midnatt, och barnet måste sova.

«Gå och lägg sig, Anders! Han somnar från boken.»

Men gossen rörde sig inte nu heller. Den stora boken, som han läste i, var Björners Kämpadater. Den berättade sagor om forntida hjältar och vikingar, om Fritjof den starke och Rolf Krake, och vad allt de hette. En härligare bok fanns inte. Det visste nog fadern också. Han älskade sagor och äventyr, han med. Det kunde

inte vara hans allvar, att sonen redan skulle behöva lägga sig att sova.

Och läsningen fortsattes, men om en stund hette det:

«Gå och lägg sig, Anders! Jag får lov att släcka. Det går inte an, att vi bränner opp mer ljus för mor.»

Då slog pojken genast ihop boken och hoppade upp i sängen. För när det gällde mor, då var han färdig att avstå från vad helst det vara månne.

Mor var det bästa och härligaste, som fanns. Mor ställde och styrde med allt, medan far endast tänkte på sina böcker och predikningar. Men mor hade det så bekymmersamt, därför att de var skyldiga mycket pengar, som hon strävade att betala. Mor sparade och knogade, vävde och sydde, var alltid i farten, for till Åmål och sålde smör på torget, höll husfolket i arbete och räckte ändå till att ha omtanke om alla fattiga i socknen. Och om mor ville, att de skulle spara på talgljusen, så måste det ske, det var inte tal om annat ...

Inte kan jag nu i denna dag minnas allt, som den gamle berättade. Den ena historien från hans barndomstid följde den andra. Den unge prästen, som han talade med, hade säkert suttit så med honom många skymningsstunder. Han kände de vägar, som gubbens tankar brukade vandra. Då och då gjorde han en anmärkning för att leda honom in på en ny berättelse.

«Professorn har varit helgjuten också i det, att professorn har behållit samma åsikter om rätt och orätt genom hela livet och aldrig vacklat.»

«Det är för mycket sagt,» svarade den gamle, «men nu ska jag tala om för pastorn något, som var mig ett gott stöd, då min karaktär formades.» Och han berättade på nytt.

Det var vintern adertonhundratolv. Han studerade då på gymnasiet i Karlstad och var på väg hem för att fira jul. Detta att vara på hemväg från skolan var ju det gladaste och bästa, som livet bjöd på den tiden, men då han nalkades hemmet, kände han sig ängslig och undrade vad som där skulle möta honom.

Det hade inte varit bra med far den sista tiden. Han hade sjunkit ner i håglöshet och mjältsjuka av sorg över tingens bedrövliga gång.

Far var barn av en annan tid, av den, som följde efter Karl den tolfte's fall, då varje man ansträngde sig för att återupprätta landet genom fredligt arbete. Då hade han lärt sig att framför allt annat älska det nyttiga, framstegsrika arbetet och att hata allt, som störde det. Han tänkte alltid med glädje tillbaka på dessa år, då Sverige styrdes av folket självt och det inte fanns någon konungamakt, som kunde hindra utvecklingen genom långa krig eller förstöra riksinkomsterna på dyra nöjen. Men far hade alltid haft motgång i det, som han hade älskat mest. I hans ungdom kom Gustav den tredje, som gjorde slut på friheten, ställde till krig, störtade riket i skuld

och till sist införde enväldet. Nu på hans gamla dar hade det varit hans tröst och glädje att följa med den franska frihetsrörelsen. Han hade väntat, att friheten skulle spridas till alla land, också till hans eget, men så hade Napoleon kommit och med våld och makt gjort slut på drömmen. Hela världsdelen ödelades av blodiga strider, landen utarmades, framstegen avstannade. Ungdomen drömde bara om krigiska utmärkelser och försummade all fredlig idrott. Han hade till och med haft fördrag med Gustav den fjärde Adolf, därför att han hade kämpat mot tyrannen, men sedan kungen hade blivit störtad, Finland gått förlorat, Sverige fått en fransk marskalk till tronföljare och trätt i förbund med Napoleon, hade prosten i Hesselskog mistat allt hopp. Han hade sörjt sig gammal i förtid, läste inte mer några tidningar, ville ingenting höra från den yttre världen.

Hur skulle far vara nu, då sonen kom hem? Skulle de kunna få någon julglädje, om far fortfarande var lika dyster?

Medan han undrade över detta, körde släden in på gårdsplanen. Förstudörrarna slogs upp, far och mor kom ut på trappan, och han märkte strax, att deras röster ljöd lika glada som förr i världen. När han var avpälsad och kom in i salen, såg han med undran på fadern. Hans gestalt hade liksom höjt sig. Han såg föryngrad och stark ut. Det måtte ha hänt honom något

mycket gott, något, som sonen inte hade hört talas om.

Han fick sig mat, han skrattade och var lycklig, men han tordes inte fråga vad som hade skett.

Men snart tog far honom vid handen och förde honom in i sitt arbetsrum. «Kom hit, Anders, så ska han få se något nytt!»

Och han visade honom stora kartor över Polen och Ryssland, som låg utbredda på skrivbordet, och då förstod sonen vad som hade gett den gamle nytt liv. För detta var ju det året, då Napoleon hade gjort sitt infall i Ryssland, men blivit tvungen till återtåg och förlorat hela sin här. Gamle prostens hade följt honom här på kartan och hade satt ett bläckstreck vid varje ställe, där han hade lidit ett nederlag. «Nu, Anders, blir det slut på den tyrannen, den folkförstöraren, den frihetsmördaren. Nu får vi tillbaka friheten och freden och arbetet.»

Men en sådan stark kärlek till friheten, ett sådant lidande, vållat av olyckor ute i världen, måste inte detta verka övertygande på den unge? Måste han inte lära sig att avsky den lysande hjälten, som förstörde och ödelade? Måste han inte komma att skatta och värdera en styrelseform, som lämnade tillfälle åt hög som låg att verka för det goda och utveckla sina krafter till sitt lands båtad? – – –

Vice pastorn råkade nu säga något om att han hade varit helgjuten också i annat. Han hade

aldrig varit rädd att säga sin mening, också då han visste, att det skulle väcka stor anstöt.

«Mot sådant blev jag härdad ända från ungdomen,» sa den store historieskrivaren. Och så berättade han på nytt.

Det var julafton år 1816, då de stora krigens tid var slut och man åter ansåg sig ha rätt att ta livet som en lek.

Hela året hade Anders Fryxell legat i Uppsala och läst på sin magistergrad. Men det hade inte varit någon ljus och glad tid för honom, därför att han hade kommit i strid med sina studentkamrater. De flesta av dem förde ett glatt liv med mycket drickande, och han hade måst vägra att ta del i supgillena för att inte gå under till själ och kropp.

Men detta hade tagits mycket illa. Han hade blivit utstött ur kamratkretsen och var både hatad och föraktad.

Nu var det, som sagt, julafton. Han hade inte haft råd att resa hem, inga vänner hade han, utan satt hela kvällen ensam på sitt studentrum.

Då hade längtan efter vänner och glädje blivit honom för stark. Han hade satt mössan på sig och rusat ut. Han ville gå till värdshuset, där kamraterna var samlade, och fråga om han inte fick vara med dem denna enda kväll. De var godmodiga, och det var ju jul. Naturligtvis skulle de tvinga honom att dricka, men det fick väl gå för en gångs skull. Han bleve tokig, om han skulle sitta ensam längre.

Så hade han kommit ut på gatan och skyndat till mötesplatsen. Men helt hastigt hade han vänt om. Han ville ändå inte. Det var något, som höll honom tillbaka.

Han strövade vidare genom staden. Det var yrväder, och det kryade upp honom att kämpa mot snö och vind. Äntligen kom han utanför tullen, och där kastade han sig ner i en snödriva.

Där kämpade han ut sin strid. Han kunde göra fred med kamraterna i kväll. Men vad skulle den inte kosta honom? Sedan skulle han inte kunna säga nej. Han kände, att hela hans framtid stod på spel.

Han mindes alla de julaftnar, som han hemma hade tillbragt i fred och lycka. Vad skulle mor säga om honom, om han gäve vika och inginge förbund med dryckesbröderna? Han kämpade och stred, men till sist reste han sig ur drivan och vände tillbaka till sitt ensamma rum.

Men den kvällen hade han lärt att inte ge vika för det onda endast för att skaffa sig en lättare och gladare tillvaro. Han hade lärt sig att segt och ihärdigt hålla fast vid det, som för honom var rätt och eftersträvansvärt. – – –

Det var, först sedan den gamle hade berättat allt detta om sin barndom, som han kom in på talet om sitt livsverks historia.

Han berättade hur han hade kommit att börja det. Han visade oss med några raska drag en ung magister, lärare vid en Stockholmsskola, som en afton år 1822 satt och skrev i sitt rum.

Framför sig hade han en lärobok i historia, en skolbok, som han skulle anmäla i en tidning.

Han bläddrade i boken sida upp och sidan ner. Årtal och namn var det, torrt och lärt, men ingenting, som gav kärlek, ingenting, som levde. Han såg sina gossar sitta och arbeta med detta. Vad fick de veta om verkligt liv genom dessa siffror? Hur skulle dessa uppräkningskunna lära dem att älska sitt land?

Det borde väl finnas ytterligare en bok i historia att sätta i deras händer jämte denna, något slags läsebok.

Det hade varit på ett annat sätt, som han därhemma hade fått läsa om sina kära hjältar. Ingen skulle hålla sig vaken genom långa nätter för att läsa detta.

Men hur skulle det väl vara att skriva historia med sagornas enkla ord, på ett språk, som alla kunde förstå?

Helt tvärt sköt han åt sidan det, som han förut hade sysslat med. Han började författa sagan om Sveriges äldsta konungar, sådan den levde i hans minne.

Pennan rörde sig nästan av sig själv. Detta var lätt som en lek. «Så här skulle jag kunna skriva,» tänkte han. «Och varför skulle jag då inte göra det? Skriva en liten kort historia till ungdomens tjänst.»

På så sätt hade han kommit att börja utan att rätt veta vad det var han gav sig i färd med.

I förstone hade det gått lätt nog. Då hade han nöjt sig med att på sitt enkla vis berätta vad andra historieskrivare redan hade utforskat. Så hade han gått till väga i de första delarna, men sedan hade det kommit en tid, då han inte nöjde sig med att gå på andras stigar, utan ville göra bekantskap med historiens gestalter på egen hand.

Men det var ingen så lätt sak att råka dem, dessa döda, och utforska deras tankar och gärningar. Det var att leta reda på deras gamla brev och handlingar i slottsarkiven, läsa gulnade handskrifter, se igenom de höga herrarnas rådslag och tal, söka upp dem i tavelgallerierna, forska bland mynt och medaljer, fara till fjärran land och ta i betraktande slagfält, där svenska fanor hade svajat, lyssna till utländska mäns skildringar och till sist ur allt detta få fram bilden av de hädangångna och deras tid.

Men ändå hade del efter del blivit skriven. Ett långt liv hade han fått ägna åt verket, sina krafter hade han fått behålla långt över det vanliga måttet. Färdig hade han ändå inte blivit, men en god grund var lagd, och andra skulle arbeta vidare. Hans verk var inte fulländat, men menige man i Sverige ägde dock en bok om fosterlandet, som de kunde läsa.

Han tystnade, men den unge prästen fortsatte samtalet. «Om den unge mannen, som började skriva en kort historia, hade vetat vad

den skulle komma att kosta honom av år och mödor, hade han kanske aldrig börjat den?»

«Kanske han inte hade vågat,» svarade den gamle.

«Jag kommer tillbaka till diktens ord om ungdomsdrömmarna, som måste krossas,» fortfor prästen. «Om professorn hade vetat hur många ungdomsdrömmar boken skulle krossa, hade den kanske inte blivit påbörjad. Jag vet, att professorn i sina unga år tänkte på att bli diktare. Professorn hade redan fått ett litet sångspel, Värmlandsflickan, där Värmlandsvisan står, införd i en tidskrift. Om professorn hade vetat strax i början, att historien skulle göra slut på allt versskrivande ...»

«Ett lätt offer,» genmälde den gamle mannen med ett gott leende, «ett lätt offer.»

«Det var ändå en ungdomsdröm, som måste offras, och det var inte den enda. Är det inte sant, att professorn gärna såg gäster i sitt hus och gärna deltog i oskyldiga och upplivande sällskapsnöjen? Men också detta måste offras.»

«Det kändes svårt i början,» medgav den gamle, «men jag fick ersättning. Jag fick sällskap nog. Alla Sveriges hjältar och kungar har utgjort mitt umgänge.»

«Professorn härstammar från släkter, som har deltagit i många riksdagar och varit med om att länka landets öden. Hade inte professorn själv ämnat spela en roll i den riktningen? Man var en gång beslutet att välja er till riksdagsman.

Men professorn nekade. Historien tog all er tid.
Kändes inte detta hårt?«

«Det kändes hårt en gång, men historien
vedergällde den uppoffringen. Vem har väl
deltagit i flera rådslag än jag, vem har lett flera
drabbningar?«

«Kan det inte ha varit professorns önskan
och dröm, professorn, som har så många präster
i sin släkt, att få bekläda en biskopsstol? Men då
tiden kom och man bjöd professorn en sådan, sa
ni återigen nej.«

«Jag hade ändå nog av kyrkomöten och
andliga fejder. Nog svårigheter med att styra
Sveriges prästerskap,« förklarade den gamle
småleende.

«Professorn började sin bana som lärare,«
fortsatte frågarn. «Ni älskade era lärjungar och
var älskad av dem. Professorn skrev läroböcker
och agiterade för folkundervisning. Ännu som
prost i Sunne fortlevde ert intresse för skolan,
och ni inrättade en högre folkskola här i
pastoratet. Har det inte varit en av professorns
ungdomsdrömmar att få verka stora ting på
skolans område?«

«Har jag då inte arbetat för folkbildning?«
gav gubben till svar. «Har jag inte undervisat
tusenden och åter tusenden? Har inte min skola
varit utsträckt över hela mitt land?«

«Professorn hade utgått från ett prästhem,«
fortfor den unge. «Professorn hade alltid tänkt
sig att bli en predikare som vuxen man.

Professorn fick också platsen som prost i Sunne stora pastorat, där er farbror och farfar hade verkat före er. Men professorn måste efter några år avstå från att utöva prästämbetet för att kunna skriva historien.«

Nu hade den gamle blivit allvarlig. Han dröjde med svaret. «Det var ett stort offer,« mumlade han. «Det var kanske för stort,« fortsatte han med mycken ödmjukhet. «Jag kunde inte annorlunda, men jag sökte i alla fall skriva min historia så, att den inskräpte Guds lag i människors samveten. Jag ville visa Guds vägar i historien. Jag tänkte, att jag kunde vara präst också som historieskrivare. Men litet vet jag om jag har lyckats. Visst är det, att för ingenting har jag fått lida så mycken smälek som för detta.«

Gubbens huvud sjönk ner mot bröstet. Han var åter borta. Den unge prästen gjorde intet mer försök att kalla honom tillbaka till oss.

Vi hade suttit där och hört på liksom i andakt. Det var ett helt stort liv, som drog förbi oss.

Vi hade velat, att rummets väggar hade sjunkit, att de talade orden hade ljudit ut över hela landet, så att alla dess människor hade fått lära och förstå, att detta att leva helt för ett stort verk och aldrig överge det, det är det ärofulla och lyckliga livets hemlighet.

*

Det var inte lång tid efter den lilla tillställningen i prostgården, som Anders Fryxell

fick leva kvar på jorden. Han somnade in lätt och stilla. Men två ting har han lämnat efter sig, som ännu lever: hans personlighet och hans verk.

Hans verk, det är hans historia, boken i de många delarna, som det tillhör hela folket att nyttja och värdera. Minnet av hans personlighet tillhör det åter först och främst detta hans pastorat att ta i sin vård. Här har han levat under många år, här finns de flesta, som har sett honom och ännu vet att tala om honom. Och det är för att uppfylla en sådan plikt, som jag i dag har framlagt något av det, som jag minns av honom.

Det är för att visa, att hans personlighet är oss dyrbar, att vi är stolta över att ha fått ha honom ibland oss, som vi har rest hans bild här utanför hans gamla kyrka. Det är med önskan, att med den bilden också hans ande, oförskräckthetens, måttlighetens, flitens, redlighetens ande, de stora målens och de stora företagens ande, måtte följa hit upp till oss, som vi i dag har avtäckat hans minnesvård.

